

תנסו את ה': (ג) ויצמא שם העם למים וילן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא: (ד) ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני:

בס"ד

פרשת בשלח – התמודדות עם אי וודאות

9. אילת השחר שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ד והנה משה לא ביקש על מים אלא אמר שהוא בסכנה וחשש מהם עד כדי שפיכות דמים, ובאמת מצינו (במד"ר ויקרא י' ג') שהרגו את חור כשלא רצה לעשות את העגל, אבל כאן רש"י מפרש (להלן פסוק ה') שהקב"ה אמר למשה למה הוצאת לעז על בני:

1. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ח

ויהי ה' את לב פרעה מלך מצרים ויך אחריו בני ישראל ויבן ישראל יצאים ביד רמה: רש"י

ביד רמה - גבורה גבוהה ומפורסמת:

2. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק י - יא

(י) ופרעה הקריב וי7שאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה': (יא) ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים:

חזקוני

וייראו מאד מה ראו ישראל לירא כל כך משש מאות רכב והלא הם היו ששים רבוא וכולם בני עשרים שנה ומעלה וחלוצי צבא, כדכתיב וחמושים עלו בני ישראל, אלא יראים היו להלחם עם אדוניהם, משל לעבד המפחד מאדונו תמיד.

3. משנה שכיר - מועדים

וגם קשה על עיקר היראה שהיתה להם לישראל עתה ממצרים, כדכתיב [שמות יד, י] "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד", והלא לעיל מזה כתיב "ובני ישראל יוצאים ביד רמה", ופירש רש"י, בגבורה גבוהה ומפורסמת. א"כ, כבר ראו גבורתם על מצרים, ומה מקום היה לירא עוד מהם

משה לא צועק אל ה'

4. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק יג - טו

(יג) ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם: (יד) ה' ילחם לכם ואתם תחזקו: פ (טו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויטעו:

5. אבן עזרא שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק טו

(טו) מה תצעק י"א כי משה צועק אל השם. וזה איננו נכון, כי כבר דבר לו ואכבדה בפרעה (שמות יד ד), רק נאמר אל משה שהוא כנגד כל ישראל, בעבור שצעקו בני ישראל אל ה',

6. שמות (פרשת בשלח) פרק טו פסוק כב - כה

(כב) ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלש ימים במדבר ולא מצאו מים: (כג) ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על פן קרא שמה מרה: (כד) וילנו העם על משה לאמר מה נשתה: (כה) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו:

7. הכתב והקבלה שמות (פרשת בשלח) פרק טו פסוק כה

ובמדרש שה"ש בפסוק שחורה אני ונאווה. שחורה אני במרה שנאמר וילנו על משה, ונאווה אני במרה שנאמר ויצעק אל ה'. נראה מזה כי ויצעק אל ה' חוזר על העם, שאחר שהתלוננו נחמו מיד ושבנו וחזרו להתפלל אל ה', וכמו סיפא דקרא ושם נסהו חוזר על העם שנסה ה' את העם.

8. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק א - ד

ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סיני למסעייהם על פי ה' ויחנו ברפידיים ואין מים לשתת העם: (ב) ויב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תרבו עמדי מה

10. אור החיים שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ג

(ג) ויצמא שם וגו'. הנה הענין יוליד התימה למה יביאם ה' אל הנסיון הגדול הזה למות בצמא, וכפי השכל ישער אדם שדבר זה וכדומה תוליד הכפירה. ועוד תגדל הקושיא על משה שבמקום שיאזור חלציו בתפלה ובתחנונים בא בטענה לפני ה' עוד מעט וגו' שיראה כי לא חשש על צמאונם ועל מות בני ישראל בצמא כי הכתוב מעיד כי צמאו למים:

11. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ח - יא

(ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים: ... (יא) ויהי פאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק:

12. ספורנו שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ט

ומטה האלקים ביד. להראות לעם בו את זמן תפלתו, כדי שיכנו לבם ויתפללו עמו, כענין המניפים בסודרים באלכסנדריאה של מצרים (פרק בתרא דסוכה):

13. רשב"ם שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק יא

שכן דרך ערכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת ניסם, קונפנו ב"ל הן מתגברין, וכשהוא מושלך רגילין לנוס ולהנצח:

תפילה פנימית לעומת תפילה חיצונית

14. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד ב

ואמר רב יהודה שלשה דברים [המאריך בהן] מאריכין ימיו ושנותיו של אדם: המאריך בתפלתו, והמאריך על שלחנו (שמתוך כך עניים באין ומתפרנסים), והמאריך בבית הכסא (רפואה היא לו). והמאריך בתפלתו, מעליותא היא? והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המאריך בתפלתו ומעיין בה (אומר בלבו שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה). סוף בא לידי כאב לב (שאין בקשתו נעשית). שנאמר: תוחלת ממשכה מחלה לב. ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם, ואלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבירו לשמים! - הא לא קשיא, הא - דמעין בה, הא - דלא מעין בה.

15. נחלת יעקב דברים (פרשת עקב) פרק ט פסוק כו

ר' יעקב לורברבוים נולד בערך בשנת תק"ל (1770) בזבורוב שבגליציה ולפי ענ"ד נראה, דמעין דהכא היינו שמעיין איזה צרכיו צריך לבקש, ואיזה דבר טוב לו. ובאמת, אין אדם יודע מה טוב לו, ואין להתפלל רק תפלתו הסדורה מאנשי כה"ג, או להתפלל סתם והטוב בעיניך עשה, כי הקדוש ברוך הוא יודע מה טוב לאדם. ואז אינו בא לידי מחלת לב, כי כל מה שמגיע אליו הכל מקבל באהבה, ואומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. והרי יוכל לחשוב שנתמלא בקשתו, כי אפשר דבר זה טוב לפניו. משא"כ כשחושב מה טוב לפניו, וכשאינו מגיע לו מחשבתו יש לו מחלת לב. ...

22. דעת חכמה ומוסר חלק ג מאמר כח

כל דבריו נוראים המה למבין דבר. הרי להשתומם כחות שפלות האדם, וגם לראות מזה מהלך הדברים. הדרך לבוא לאמונה הוא דוקא מתוך שבכל יום ויום עיניהם תלויות למזונותיהם, ואז יאמינו ב. ויצויר כי לו היה נותן הקדוש ברוך הוא את המן בכל שני שלשה ימים, או אף על חדש ימים, אז היה חסר להם אמונה בהקב"ה, ואיך נוכל להבין זאת? ולפי דברינו מבואר זאת היטב, הנה רצה הקדוש ברוך הוא לקבוע בנו אמונתנו בו, והוא היודע כ"א רק יהיה להגוף אף השערה רחוקה לחשוב איזה מחשבות רחוקות, אז הוא נעשה בשפלותו תיכף בעל בחירה, ולדעתו תלוי הדבר ברצונו, ואם אך תלוי ברצונו וברשותו אז יש בו כמה פתחים ללכת למקומות אחרים, וימצא פרצות דחוקות איך לצאת מהקב"ה, ולתלות במי שהוא ובמה שהוא, ואין עצה אחרת איך שיקבע בלבם אמונה שלמה בה' וילכו בתורתו, כ"א כאשר ילקח מהם הבחירה והרשות, ויהיו מוכרחים בתכלית ההכרח, עד שבכל יום ויום יהיו עיניהם תלויות למזונותיהם, ואז יפלו מהם כל העקשות, ויפנו ישר להקב"ה ויאמינו בו.

23. בעל שם טוב שמות פרשת בשלח אות יג

ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. שמעתי בשם ריב"ש, שיש זכירה לעני שבכל יום יש לו רשות לדבר לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, כי העשיר נותן לו ה' יתברך מזונות, בפעם אחת עשירות הרבה, שיהיה די כל ימי חייו, ואינו צריך לגשת לבקש בכל יום מזונות מאת ה' יתברך, רק אם הוא צדיק הרבה ויש לו שכל שגם כשיש לו מזונות, אם חס ושלום לא יתן ה' יתברך חיות בתוך מזונותיו לפרנסו לא יועיל כלום, והראיה חולה שיש לו מזונות ואינו יכול לפרנס את עצמו באותן מזונות אבל העני מחמת דוחקו שאין לו מה לאכול צריך בכל יום לגשת ולבקש מאת ה' יתברך מזונות, נמצא שזוכה העני שמדבר לפני ה' יתברך בכל יום, ועוד שהעני צריך ה' יתברך לזכור אותו בכל יום, להזמין לו פרנסתו בכל יום ויום, אבל לעשיר אין ה' יתברך צריך לזכור אותו בכל יום, כי כבר נתן לו בפעם אחת על כל ימי חייו

ליצור וודאות בתוך האי ודאות

24. שמות (פרשת בשלח) פרק טו פסוק כה

(כה) וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּאמֶר ה' עַץ וַיִּשְׁלַח אֶל הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נָסָה:

25. רמב"ן שמות (פרשת בשלח) פרק טו פסוק כה

במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת פרה אדומה ודינין. ושם נסהו, לעם, לשון רש"י. והיא דעת רבותינו (סנהדרין נו ב). ואני תמה, למה לא פירש כאן החקים האלה והמשפטים ... ועל דרך הפשט, כאשר החלו לבא במדבר הגדול והנורא וצמאון אשר אין מים שם להם במחיתם וצרכיהם מנהגים אשר ינהגו בהם עד בואם אל ארץ נושבת, כי המנהג יקרא "חק", כענין הטריפני לחם חקי (משלי ל ח), חקות שמים וארץ (ירמיה לג כה), ויקרא "משפט" בהיותו משוער כהוגן,

26. רש"י שמות (פרשת בשלח) פרק טז פסוק ד

למען אנסנו הילך בתורת - אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט:

27. קהלת פרק יב פסוק יג

(יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה קל האדם:

והיינו דקאמר "הא דמאריך ומעיין בה", פי' שמבקש הרבה צרכיו, ומעיין איזה צרכיו צריך לבקש, ומרבה בבקשת צרכיו מה שחושב איזה צרכיו שהן טובים לפניו לפי דעתו. וזה בוודאי מביאו לידי מחלת לב. ועיון תפלה דמעליותא הוא, היינו כשמעיין לפני מי הוא עומד, וכי אין בידו לקרב הטוב ולהרחיק הרע, והכל הוא רק ביד השי"ת. וזה מעליותא הוא:

16. שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ז - ח

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסֵּה וּמִרְיָבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת ה' לֵאמֹר הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין: פ (ח) וַיֵּבֶא עַמְלִיק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָם:

17. רש"י שמות (פרשת בשלח) פרק יז פסוק ח

סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (פסוק ז) ה' היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא. אמר לו אביו איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו:

18. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא עמוד א

ורבי אלעזר אמר: ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא - חוזר וקורא קריאת שמע, ספק התפלל ספק לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל. ורבי יוחנן אמר: ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו

19. מדרש תנחומא (בומר) פרשת מקץ סימן יא

שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש מהו להתפלל בכל שעה, אמר ליה אסור, אמר ליה למה, אמר ליה שלא תהא נוהג קלות ראש בגבורה, לא קיבל ממנו, מה עשה, השכים אצלו, א"ל קירי בדא, לאחר שעה נכנס אצלו, א"ל (אמנה רטוק) [אמפרטור], לאחר שעה א"ל שלום עליך המלך, א"ל מה אתה מבזה על המלכות, א"ל ישמע אזניך מה שאתה מוצא מפיר, ומה אתה בשר ודם השואל בשלומך בכל שעה, אתה אומר כך, המבזה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה, שלא יהא מטריח בכל עת.

20. ליקוטי מוהר"ן תניינא תורה צו

וחיזק אותנו וזירז אותנו מאד מאד בזה להתחזק להרבות בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ואמר. שרצונו שיהיה לנו כל היום כולו התבודדות. ולבלות כל היום על זה. אך לאו כל אדם יכול לקיים זאת. על כן בהכרח לצוות להם שיהיה להם על כל פנים איזה שעה התבודדות. כי גם זה טוב מאד. אבל מי שלבו חזק בה'. ורוצה לקבל עליו עול עבודתו ית' באמת. רצונו. שיהיה לו כל היום התבודדות. והזכיר אז מאמר חז"ל (ברכות כא) ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו:

מצוות המן מלמדות אותנו שהודאות היא אשליה

21. שמות (פרשת בשלח) פרק טז פסוק ד

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקוּטוּ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנֹסֶנּוּ הֵילֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא: רשב"ם

למען אנסנו - מתוך שבכל יום ויום עיניהם תלויות למזונותיהם אלי, מתוך כך יאמינו בי וילכו בתורת, כמו שמפורש בפרשת והיה עקב ויענך וירעיבך [וגו']:

28. מדרגת האדם דרכי התשובה

וזש"ה "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת י"ב). ביאורו סוף דבר כל האמור עד כה שהעולם הבל אימתי נשמע הדבר בחוש ויכיר את ההבל בעצם כמות שהוא, הוא רק בעת שאת האלקים ירא ואת מצותיו שמור, בעת שמתרחק מכל המפסידים, רק אז מרגיש שרק התורה היא החיים והטוב ואין לו שום נגיעה לזוז ממנה והפכה הוא המות כמו שאמרו (ברכות י"ח) "רשעים בחייהם קרוים מתים", ורק אז, אחר היראה ושמירת התורה, רואה כי זה כל האדם, לא כמו שהאדם סובר שהתורה היא צירוף להאדם ויש אדם חוץ מן התורה, לא כן הדבר, אלא ההתרחקות מן התורה פועלת על האדם שיאבד צורת אדם לגמרי ונעשה חיה, ולא כחיה שאינה מזקת, אלא כחיה המזקת, ורק התורה מכשרת את האדם להיות אדם.

סיכום:

הליכה במדבר הכניסה את עם ישראל למצב של חוסר וודאות. טבע האדם לחפש שליטה והקושי שלו במציאות של חוסר וודאות נובעת מתחושה של אובדן שליטה. אדם מוכן להיות במציאות לא נעימה ובלבד שהוא ירגיש בה שליטה. משה רבינו מלמדנו שאין מצב של חוסר וודאות. כל תחושת חוסר ודאות היא אצלנו, אך באמת האמונה בה' מכריזה שהכל וודאי. אחד הכלים להתמודד עם חוסר ודאות זה לייצר הרגלים קבועים. ההרגלים הקבועים יוצרים אי של וודאות בתוך החוסר וודאות. שמירת תורה ומצוות מחזקת אצל האדם את תחושת הוודאות וכך האדם מצליח לשמור על יציבות גם כאשר המצב נראה בעיניו רעוע ושביר.

שבת שלום!

